

Fornleifarannsókn í Móakoti 2014

Fornleifarannsókn í Móakoti 2014

© 2015 Gylfi Björn Helgason, Kristjana Vilhjálmsdóttir og Sólrún Inga Traustadóttir.

Forsíðumynd: Móakot 2014. Vinnumynd tekin úr NA - átt. Númer í ljósmyndaskrá:
2014-7-61 Ljósmyndari: Sólrún Inga Traustadóttir.

Samantekt

Áframhaldandi uppgröftur á vegum Háskóla Íslands fór fram í Móakoti, hjáleigu bæjarins Ness á Seltjarnarnesi, árið 2014. Markmið rannsóknarinnar var að afla upplýsinga um efnismenningu í hjáleigu frá 18. öld og að veita fornleifafræðinimum uppgraftrarreyndu.

Munnlegar heimildir gefa til kynna að Móakot hafi farið í eyði 1779. Hins vegar benda gripir og jarðlagasamhengi til þess að byggð hafi lagst af síðar.

Gripafundir voru 569, þar af voru stærstu gripaflokkarnir leir (33,6%), járn (19,1%) og gler (16,1%).

Sérstakar þakkir:

Gavin M. Lucas og Guðmundur Ólafsson

Gróa Finnsdóttir fyrir að standa í útprentun og leit að skjölum

Starfsfólk Íþróttahúss Háskóla Íslands fyrir að útvega vigt

Efnisyfirlit

1. Inngangur	5
1.1. Staðarhættir.....	5
1.2 Saga byggðar	6
1.3 Fyrri rannsóknir	8
2. Verklag.....	10
3. Myndunarferli minjastaða.....	11
4. Útlit bygginga/mannvirkja	12
4.1 Fasaskipting og aldursgreining.....	13
5. Gripir	17
5.1. Steinn.....	19
5.2. Járn	20
5.3. Aðrir málmar.....	21
5.4. Leir.....	22
5.5. Gler	22
5.6. Viður	23
5.7. Lífrænt efni	23
5.8. Gjall.....	24
5.9. Kol.....	25
5.10. Bein.....	25
5.11. Skel.....	25
6. Efnismenning.....	25
7. Lokaorð.....	27
8. Heimildaskrá.....	28
9. Myndaskrá.....	30
10. Viðaukar	32
10.1. Einingaskrá	32
10.2. Flæðirit.....	35
10.3. Fundarskrá	36
10.4. Sýnaskrá	62
10.5. Teikningar nemenda.....	66
10.6. Ljósmyndaskrá	72

1. Inngangur

Uppgröftur í Móakoti er á vegum námsbrautarinnar fornleifafræði við Háskóla Íslands. Markmið rannsóknarinnar á Móakoti er þrískipt: að skoða efnismenningu 18. aldar hjáleigu, að komast að því hvaða hlutverki gerðin á Seltjarnarnesi hafa þjónað og að veita nemendum í fornleifafræði vettvangsreynslu (Lucas, 2013).

Sumarið árið 2013 hófst fyrsti áfangi uppgrftar á Móakoti og var 13 x 16 m svæði opnað beint ofan á bæjarhólnum auk þess sem 10 x 5 m svæði var opnað í svokölluðu gerði (GK: 224-019) í landi Ness. Bæjarhóll Móakots var sléttaður og er hann því mikið raskaður. Sýni voru tekin úr gerðinu en ekki hefur reynst unnt að vinna úr þeim frekar og telst vettvangsathugun á gerðinu lokið að sinni (Haraldur Þór Hammer Haraldsson og Hrafnhildur Helga Halldórsdóttir, 2013).

Árið 2014 var annað ár uppgrftar á bæjarstæði Móakots. Uppgröfturinn fór fram 15. maí til 6.júní og uppgrftarleyfi var í höndum Gavin M. Lucas. Haldið var áfram þar sem frá var horfið rannsóknar árinu áður.

Fornleifafræðingar	Viðvera
Gavin Murray Lucas (stjórnandi)	4 vikur
Guðmundur Ólafson	4 vikur
Sólrún Inga Traustadóttir	2 vikur

Tafla 1: Fornleifafræðingar sem tóku þátt í uppgrefti árið 2014.

Námsmenn	Viðvera
Arena Huld Steinarsdóttir	4 vikur
Guðmundur Rúnar Ingvarsson	4 vikur
Gylfi Björn Helgason	4 vikur
Haraldur Þór Hammer Haraldsson	2 dagar
Inga María Ellertsdóttir	2 vikur
Kristjana Vilhjálmisdóttir	4 vikur
Torfi Björn Bjarnason	3 dagar

Tafla 2: Nemendur sem tóku þátt í uppgrefti árið 2014.

1.1. Staðarhættir

Bæjarhóll Móakots er í landi Seltjarnarneskaupstaðar, rétt norðan við Nesstofu og safnhús Læknaminjasafn Íslands. Móakot er staðsett á miðju framnesinu og hefur því verið stuttur gangur til nálægra býla og gott skyggni til sjávar.

Mynd 1: Yfirlitsmynd af Seltjarnarnesi. Rautt: Móakot.

Mynd 2: Loftmynd af uppgriftarsvæðinu 2014.

Reykjavík, öðru lagi Álftanes og í þriðja lagi Kjalarnes (Orri Vésteinsson, 2006: 42). Seltjarnarnes byggðist fljótlega eftir landnám, bæði á jörð núverandi Reykjavíkur (Roberts, 2001; Vala Garðarsdóttir, 2010: 87; Matthías Þórðarson, 1944; Nordahl, 1988: 29; Kristín Huld Sigurðardóttir, 1987)¹, yst á nesi (Margrét Hermanns Auðardóttir, 2005;² Lucas og Guðmundur Ólafsson, e.d.)³ og á Nesi við Seltjörn á fyrri hluta 10. aldar (Vilhjálmur Örn Vilhjálmsson, 1990).⁴

Talsvert hefur verið skrifað um landnám fyrstu byggðar í Reykjavík og á Seltjarnesi og um tengsl þar á milli. Vel flest ritin bera þess keim að hafa Landnámu sem aðal heimild enda var hún talin traust og gild heimild þar til sagnfræðingar á áttunda árug seinustu aldar drógu heimildargildi og ritunartíma Íslendingasagnanna í efa (Örnólfur Thorsson, 1990). Hins vegar er um fyrstu rannsóknir að ræða og eiga þær sinn sess að móta hugmyndir okkar um staðinn. Árið 1936 gerði Ólafur Lárusson samantekt um líklega byggðapróun á Seltjarnesi í grein sem birtist í *Landnám Ingólfs Arnarsonar. Safn til sögu þess II* og einnig í bók hans *Byggð og Saga* sem gefin var út árið 1944. Björn Teitsson fer svipað í

¹ Tímasetning er fengin út frá C14 greiningu á viðarkoli sem talið er líklegt að sé íslenskt að uppruna. Uppgriftarsvæðið var mjög hreyft og aðeins var grafinn upp hluti af mannvirkinu. Hvorki landnámslagið né gripir fundust sem rennt geta stöðum undir C14 greininguna, því ber að taka þetta með varúð.

² Ekki er fullvíst að um mannvirki sé að ræða, þeim möguleika er ekki varpað frá borði að hugsanlega séu um leifar af túngarði eða landmerki að ræða.

³ Vísbendingar eru út frá leifum af landnámsgjóskunni í torfvegg. Um óvæntan fund var að ræða og ekki hefur reynst unnt að rannsaka hann frekar.

⁴ Vilhjálmur nefnir í skýrslu sinni að landnámslagið (LNL) sé hugsanlega frá A.D. 900 – 950. Hins vegar er nú talið að LNL sé frá 871±2.

saumana í grein sem hét *Byggð í Seltjarnarneshreppi hinum forna* og var birt árið 1974 í bókinni *Reykjavík í 1100 ár*.

Móakot kemur fyrst til sögunnar í rituðum heimildum í Jarðabók Árna Magnússonar og Páls Vídalíns frá 1703:

Móakot, sjötta hjáleiga [innskot höf. frá Nesi við Seltjörn, kirkjustaðar]. Jarðardýrleiki er óviss. Ábúandinn er Grímur Ellendsson. Landskuld 1 álnir. Betalast með iij vætt fiska í kaupstað í reikning heimabóndans. Við til húsabótar leggur hjáleigumaður hingað til, en þar sem hann þrýtur leggur heimaábúandinn. Kvaðir eru mannlán árið um kring, gelst in natura. Dagsláttur einn. Frá Bessastöðum skipaferð ein til forn ut supra. Kvikfjenaður ii kýr. Fóðrast kann ii kýr. Heimilissmenn iii. Eldviðartak af mósukurði (JÁM III, bls. 243).

Móakot er sögð vera sjötta hjáleiga frá kirkjustaðnum Nesi við Seltjörn.

Jarðarbókin gefur til kynna að fiskur hafi verið fólki mikilvægur á Seltjarnarnesi á 19. öld þar sem ábúendur Móakots og annara býla borguðu landskuldir í fiskvættum.

Byggð hófst í Móakoti í síðasta lagi rétt fyrir 1703 og er hjáleigan talin hafa farið í eyði árið 1779 samkvæmt munnmælum (Birna Gunnarsdóttir, 1995 [1980];

Mynd 3: Kort af Reykjavík 1715 eftir Hans Hoffgaard.

Heimir Þorleifsson, 1991: 136). Sjósókn skipaði stóran sess í lífi Nesbúa á þessum tíma enda eru þar gjöful fiskimið (Jón Jónson, 1994: 91) og skráðu Elín Ósk og Rúnar Leifsson talsvert af minjum tengdum sjávarútvegi við fornleifaskráningu á

Seltjarnarnesi (2006). Mannlíf í Móakoti á 18. – 19. öld tengdist því hafinu sterkum böndum og ef sjóveiði brást hefur það reynst erfitt fyrir ábúendur staðarins.

Útgerð á 18. öld var með ágætum eftir erfiða frostavetur og minnkandi eftirspurn sjávarfangs á 17. öldinni (Jón Jónsson, 1994: 63 – 65). Árið 1760 var samþykkt að stofna landlæknisembætti á Íslandi og skyldi það vera til húsa á Nesi við Seltjörn. Nesstofa, hýbýli landlæknis, var reist á áraunum 1761-63 (Heimir Þorleifsson, 1994: 119).

1.3 Fyrri rannsóknir

Sögu byggðar á Seltjarnesi má rekja aftur til landnáms og af þeim sökum hefur svæðið verið fræðimönnum hugleikið síðustu 35 árin.

Nes við Seltjörn hefur því talsvert verið rannsakað og fjölbreyttar rannsóknir verið framkvæmdar enda fyrrum kirkjustaður og aðsetur landlæknisembættis um hríð. Nokkrar rannsóknir hafa athugað hvaða mannvistarleifar kunnu að leynast þar undir sverði. Árið 1982 var tekinn lítill könnunarskurður og varð hann til þess að Seltjarnarnes stóð að frekari rannsóknum 1989. Minjar sem fundust reyndust vera frá fyrri hluta 10. aldar. Að auki var grafið í sorphaug og voru varðveisluskilyrði þar góð fyrir lífrænar leifar (Vilhjálmur Örn Vilhjálmsson, 1990). Einnig hafa farið fram nemendauppgreftir á Nesstofu á vegum Háskóla Íslands, Seltjarnarneskaupstaðar og Læknaminjasafns Íslands.

Staðsetning kirkjunnar hefur verið ofarlega í hugum manna. Rótarýklúbbur Seltjarnarness var í forsvari fyrir jarðsjármælingum árið 1994 og gáfu niðurstöður þeirra mælinga vísbendingar um að kirkjan væri í grennd við Neströð 7. Fornleifastofnun Íslands stóð fyrir uppgrefti þar í grennd árið 1995 en ekki fékkst leyfi til þess að grafa á lóð Neströðar 7. Markmið uppgraftarins var að reyna að staðsetja kirkjuna sem fauk í Básendaflóðinu árið 1799. Könnunarskurður var tekinn og fundust leifar sjö kistugrafa. Niðurstöður styrktu því fyrri grunsemdir að kirkjan væri í grennd við Neströð 7 (Orri Vésteinsson, 1995).

Fyrir vikið ætti ekki að koma á óvart að talsvert hefur verið um mannabeinafundi hjá Neströð 7 og hefur það gerst að minnsta kosti þrisvar sinnum. Fyrsta skiptið árið 1979 í vatnsveituskurði þar nálægt og aftur fimmtán árum síðar við sams konar aðstæður. Að auki fundust mannabein árið 1980 vegna

framkvæmda við Neströð 7 (Orri Vésteinsson, 1995). Heimilisfólkið kom síðan sjálft niður á mannabein er þau voru að taka skurð fyrir garðhús (Kristinn Magnússon og Guðmundur Ólafsson, 2006). Jafnframt voru beinafundir við Nesbala 68 árið 1983, í grennd við Neströð 7, en óvíst er hvort um er að ræða beinaleifar af dýrum eða mönnum (Orri Vésteinsson, 1995).

Talsvert hefur verið um rannsóknir tengdar skipulagsframkvæmdum á einhvern hátt. Seltjarnarnesbær var í hópi fyrstu sveitarfélaga landsins⁵ til að láta gera fornleifaskráningu á Íslandi og var hún framkvæmd árið 1980 af Ágústi Ó. Georgssyni og tekin saman af Birnu Gunnarsdóttir 1995. Stór hluti minja sem skráðar voru tengdust setu herliðsins en jafnframt var mikið skráð af sjóminjum (Birna Gunnarsdóttir, 1995[1980]). Elín Ósk Hreiðarsdóttir og Rúnar Leifsson gerðu aðra fornleifaskráningu á Seltjarneskaupstað rúmum þrjátíu árum síðar og voru skráðar yfir 300 minjar (Elín Ósk Hreiðarsdóttir og Rúnar Leifsson, 2006). Vetrarloftmyndir voru teknar árið 1994 til aðstoðar við frekari rannsókna á svæðinu (Sigurjón Páll Ísaksson og Þorgeir S. Helgason, 1995). Við byggingu Læknaminjasafns árið 1997 voru teknir átta prufuskurðir til athugunar á hvort að minjar gætu leynst þar undir sverði (Guðmundur Ólafsson, 1997). Seltjarnarneskaupstaður ákvað árið 2004 að byggja verstöð við Bygggarðsvör til minningar um mikla sjósókn á staðnum og var Margrét Hermanns Auðardóttir fengin til að stjórna fornleifakönnun áður en framkvæmdir hófust. Afrakstur rannsóknarinnar reyndist staðfesta fyrirbyggjandi minjar um sjósókn á staðnum en jafnframt kom í ljós óvæntur fundur þegar torfveggur frá 10. öld fannst (Margrét Hermanns Auðardóttir, 2005). Auk þess voru gerðar fornleifarannsóknir við Nesstofu árið 2005 vegna endurbóta á húsakostum þar (Guðmundur Ólafsson; Hansen, 2007; Parigoris, 2005). Við þetta má bæta að Guðmundur Ólafsson var kallaður út á Nes vegna skipulagsóreiðu er Rótarýklúbbur Seltjarness hafði farið út fyrir leyfileg mörk við lagningu göngustígar í átt að minnimerki tengdu kirkjustaðnum (Guðmundur Ólafsson, 2000).

Hringlaga gerðin út á Nesi hafa vakið eftirtekt frá því að loftmyndir birtust af þeim í blöðum. Kristinn Magnússon gróf prufuskurð árið 1993 og komst að þeirri niðurstöðu að þau væru manngerð og hefðu verið byggð skömmu eftir að landnámslagið féll. Ekki reyndist hægt að skera út um hlutverk þeirra að svo

⁵ Mosfellsbær var fyrsta sveitarfélagið þar sem skipulögð fornleifaskráning var framkvæmd (Guðmundur Ólafsson og Helgi Þorláksson, 1995).

stöddu (Orri Vésteinsson, 1995). Sumarið 1996 gróf Fornleifastofnun Íslands þrjá könnunarskurði. Einn var tekinn norðvestan við Nesstofu, annar var tekinn í túngarði skammt frá og sá þriðji í aflanga tóft austan við Nesstofu. Auk þess voru níu könnunarholur teknar í gerðin og jarðborssýni af svæðinu tekið til fosfatgreiningar. Aflanga tóftin reyndist vera tveir samsíða garðar en hvorki var hægt að aldurgreina þá né túngarðinn. Líklegt var þó talið að túngarðurinn og gerðin væru byggð skömmu eftir landnám. Spurningunni um hlutverk hringlaga gerðanna var ekki svarað en tilgátur voru settar fram að þau hefðu tengst einhverskonar ræktun (Hildur Gestdóttir og Orri Vésteinsson, 1996). Jarðborsýnin leiddu í ljós að fosfatmagn í túninu væri hátt, óreglulegt og yfirleitt meira eftir því sem neðar dró í jarðveginn og við gerðin í túninu (Matthildur Bára Stefánsdóttir, 1996).

Margvíslegar jarðmælingar hafa verið gerðar á Seltjarnarnesi. Sumarið 1995 gerði Fornleifastofnun Íslands upp- og hæðarmælingu á svæðinu til kynningarstarfsemi á menningarminjum í Nesi, til að auðvelda skipulagsvinnu og til að styrkja grunn fyrir frekari rannsóknir (Adolf Friðriksson og Orri Vésteinsson, 1995). Ári síðar voru gerðar viðnámsmælingar með sömu markmiðum (Birna Gunnarsdóttir 1996). Árið 2004 gerði Timothy John Horsley, viðnámsmælingar í Nestúninu og var það hluti af doktorsverkefni hans við *University of Bradford*. Að auki tók Garðar Guðmundsson jarðvegssýni á meintu kirkjustæði og vestan við Nesstofu til að afla upplýsinga um ástand jarðvegs og varðveisluskilyrði. Niðurstöðurnar við Nesstofu bentu til að sýrustig (pH – gildi) væri hlutlaust og því ættu dýra- og mannabein að varðveitast vel. Sýnin vestan við Nestofu sýndu hátt fosfat innihald, sem er vísbending um mannvist, en engin gjóskulög fundust í skurðinum og erfiðlega gekk því að aldursgreina jarðlög (Garðar Guðmundsson, 1995).

2. Verklag

Markmið rannsóknarinnar árið 2014 er tvíþætt. Annars vegar að afla upplýsinga um efnismenningu í hjáleigu frá 18. öld og hins vegar að gefa fornleifafræðinemendum uppgrafarreynslu. Á bæjarstæði Móakots var haldið áfram eins og frá var horfið árið 2013. Uppgraftarsvæðið hélst því áfram 13m x 16m og var ekki stækkað að sinni.

Grafið var eftir einingaraðferð (e. *Single Context Method*) á opnu svæði.

Uppgraftaraðferðin gengur út á að skilgreina einn atburð í myndunarsögu jarðlags sem eina einingu. Þannig getur m.a. hreyft foklag utan mannvirkis, stakur veggur, steinn eða móaska verið túlkað sem ein eining. Byrjað er á að fjarlægja þá einingu sem er yngst og upplýsingar um hana skráðar niður og síðan haldið áfram í næstu einingu. Hver eining fær sitt einkennandi hlaupandi númer sem er fært inn í flæðirit og það sýnir öll sambönd milli hverjar einingar fyrir sig.⁶ Alstöð var notuð við rannsóknina til þess að skrá hverja einingu, sýni og fundargripi (nema bein) í uppgreftinum. Upplýsingar frá alstöðinni voru færðar inn í gagnagrunns- og landupplýsinga forritið *Intrasis* (*Intra-site Information System* - http://www.intrasis.com/engelska/index_eng.html). Jafnframt var reynt að skrá sem flesta gripi inn í gagnagrunn Þjóðminjasafns Íslands (www.sarpur.is) jafnóðum og tími gafst til. Einnig voru fáeinir jarðlagseiningar handteiknaðar til þess að þjálfa nemendur í mismunandi aðferðum sem notaðar eru í fornleifauppgröftum.

Fundargripir skráðir af alstöð á vettvangi fá svokallað *Intrasis* númer (dæmi: F#57661). Það er gert til þess að skrá nákvæma staðsetningu gripa innan eininga sem þeir finnast í. Hver fundargripur fær sitt einkennandi númer við úrvinnslu: ár – rannsóknarnúmer Þjóðminjasafns Íslands – hlaupandi númer (dæmi: 2014-7-59).

3. Myndunarferli minjastaða

Við úrvinnslu fornleifarannsókna og túlkana á gögnum þarf að hafa í huga þá þætti sem lúta að myndunarferli eininga. Minjastaðir eru í flestum tilvikum undir sverði. Fyrir vikið hafa ótal margir þættir haft áhrif á hvernig svæðið umhverfis hefur myndast og hvernig það er túlkað þegar minjarnar eru grafnar upp.

Í fyrsta lagi ber að nefna að einingar eru huglægt mat þeirra aðila sem standa að rannsókninni. Matið er ekki meitlað í stein og getur mögulega breyst á öðrum stigum rannsóknarinnar.

Í öðru lagi er það ævisögufurli mannvirkja. Hús taka talsverðum breytingum frá því þau eru fyrst reist og þangað til að þau leggjast í eyði. Viðhald á veggjum,

⁶ Sjá flæðirit í viðauka.

gólfi og þaki er nauðsynlegt, herbergjaskipan tekur breytingum og hlutverk húsa/herbergja er ekki fastskorðað, það sem er byggt upphaflega sem fjós getur síðar verið notað sem mannabústaður og þannig fram eftir götunum. Sögu húsa lýkur ekki þótt fólk hafi yfirgefið staðinn heldur er það upphaf að nýjum kafla í lífi þess ef svo má að orði komast. Hús verða að eyðibýli og hugsanlega endurnýtt síðar, hugsanlega sem leikvöllur eða skjól í fárviðrum. Í tímans rás hverfur mannvirkið undir mold þar til að uppgröftur eða jarðrask af völdum náttúrunnar dregur það aftur fram í dagsljósið.

Í þriðja lagi má nefna dreifingu gripa á minjastaðnum en þar eru ýmsir þættir sem hafa áhrif, svo sem veður, túnasléttun, ábúendur og umgangur manna eftir að byggð lagðist af. Hins vegar eru margvíslegar upplýsingar sem hægt er að greina út frá fundargripum og gefa þeir vísbendingar um atburði sem sjaldan er lýst í öðrum heimildum – hið daglega lífs fólks. Þeir gripir sem finnast á staðnum tengjast ekki allir búsetu í Móakoti heldur endurspeglar þeir brot af efnismenningu staðarins í heild. Þeir gripir sem finnast í uppgrefti eru hlutir sem geta hafa runnið úr vasa fólks, verið hent í ruslið eða meðvitandi skildir eftir, svo fáein dæmi séu nefnd. Það sem hefur einnig áhrif á það hvaða gripir finnast eru varðveisluskilyrði í jarðvegi auk ákvarðanatöku þeirra sem vinna að uppgreftinum.

Að lokum er vert að minnast á að fornleifafræðin rannsakar þær efnislegu leifar sem marka söguna. Hins vegar eru fjöldamargir atburðir sem skilja ekki eftir sig nein ápreifanleg spor sem fornleifafræðin getur ekki greint, sama hversu góðri aðferðarfræði er beitt (Lucas, 2008). Ágætt er að hafa þessi atriði í huga við úrvinnslu á öllum þeim gögnum sem safnað er við fornleifarannsóknir.

4. Útlit bygginga/mannvirkja

Það sem af er uppgrefti á kothýlinu Móakoti hefur komið í ljós ferhyrnd bygging, um það bil 7 x 8,5 m að utanmáli með veggjum úr torfi og grjóti, tæpum 1,5 m á þykkt. Ekki er hægt að segja til um upphaflega hæð veggja. Inngangur hefur verið á suðvesturhlið og steinlagt hlað fyrir framan. Út frá innganginum var hellulagður gangur inn í húsið. Vestan við ganginn var tvískipt rými, einnig með steinlögðu gólfi. Í rýminu austan við var moldargólf en mögulegt er að einhver hluti þess hafi verið þiljaður. Inni í rýminu fundust móóskuleifar og viðarleifar og líklegt þykir að þar hafi verið eldhúsið (austanmegin) og lítið búr (vestanmegin). Steinsylla eftir

vesturhlið gangins hefur að öllum líkindum staðið undir viðarþili. Engar stoðarholur fundust eftir þakstoðir en talið er líklegt að þakið hafi einnig verið þiljað (Haraldur Þór Hammer Haraldsson og Hrafnhildur Helga Halldórsdóttir, 2013). Brot af rúðugleri (2014-7-4) fannst inni í Móakoti og einnig töluvert fyrir utan bygginguna og því er líklegt að glerjaðir gluggar hafi verið á byggingunni.

Nokkrar breytingar hafa verið gerðar á byggingunni í gegnum tíðina, en það virðist sem suðausturveggur [72] hafi verið færður eða breytt á einhverjum tímamarki en ytri veggjarbrún hans er afar óljós og var hann því ekki mældur upp árið 2014. Veggur [84] í norðvesturhluta mannvirkisins er viðgerð eða viðbót við aðalbyggingu Móakots.

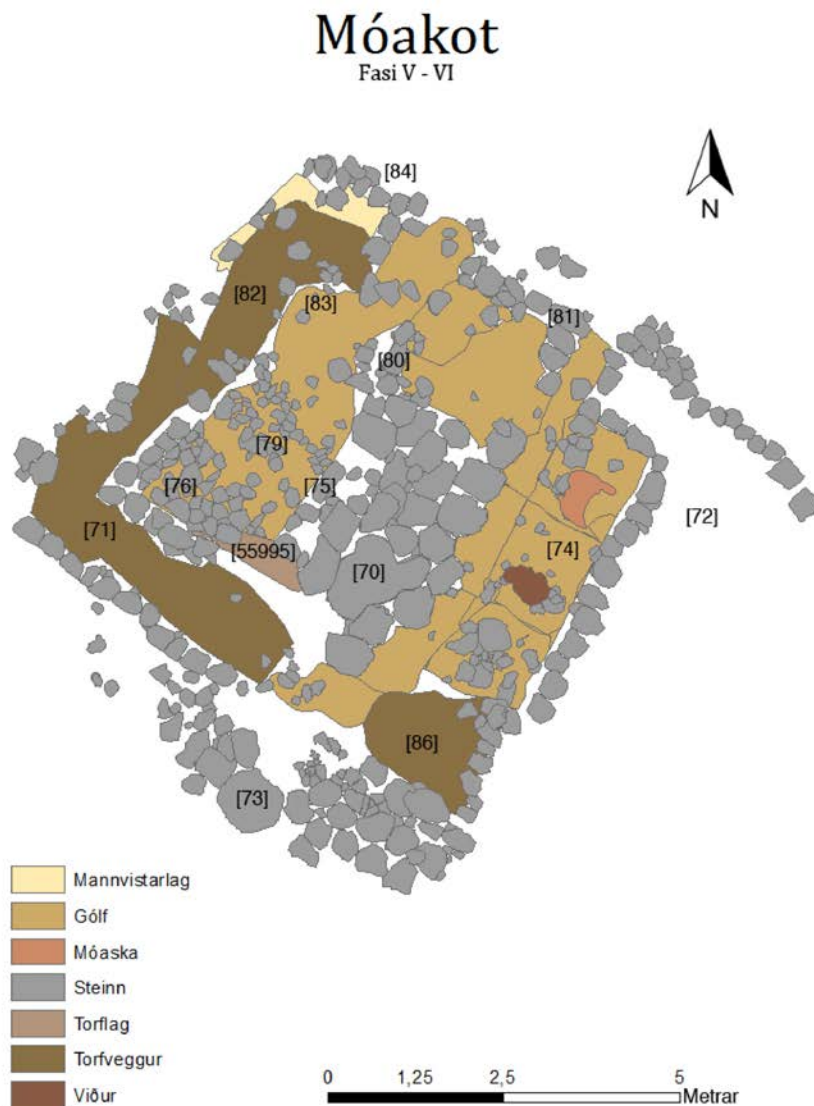
Við norðvesturhlið byggingarinnar, rétt við enda uppgraftrarsvæðisins, virðist móta fyrir öðru herbergi. Undirstöður þess liggja þó töluvert dýpra en undirstöður ferhyrndu byggingarinnar og því má ætla að þar sé um eldra byggingarstig að ræða þó einnig geti verið önnur aðskilin bygging á ferðinni. Úr þessu verður ráðið þegar stærra svæði verður opnað á næstu árum. Útlit norðausturenda byggingarinnar er nokkuð óljóst en jarðlög á þessu svæði eru töluvert röskuð vegna túnsléttunar og seinni tíma girðingastaurum (Haraldur Þór Hammer Haraldsson og Hrafnhildur Helga Halldórsdóttir, 2013). Á einhverjum tímamarki hefur verið hlaðinn bogadreginn veggur [69] við enda byggingarinnar en samband hans, stórs steins [85] og veggjarhorns [78] er ekki ljóst, bæði innbyrðis og við aðra hluta byggingarinnar (sjá mynd 5, bls. 12).

Örsýni (e. *geochemistry samples*) voru tekin bæði innan og utan bogadregna veggisins [69] og ættu niðurstöður þeirra að varpa frekara ljósi á hlutverk hans. Ljóst er þó að bogadregni veggurinn er yngri en aðalbyggingin. Austan við bygginguna er móöskuhaugur og norðaustan við hann, við enda uppgraftrarsvæðisins, eru þrjár steinhleðslur, líklega leifar annars mannvirkis.

4.1 Fasaskipting og aldursgreining

Fasar í Móakoti eru alls VI þegar komið er hér við söguhér taldir aftur á bak, það er: elsti fasinn hefur hæsta númerið, til hægðarauka fyrir áframhaldandi rannsóknir. Fasaskiptingin er huglæg og getur breyst eftir því sem nýjar upplýsingar koma fram við frekari rannsóknir.

Elsti fasi Móakots á þessu stigi uppgrftarins er fasi VI.

Mynd 4: Teikning af Móakoti, sýnir einingar sem tilheyra fasa V og VI.

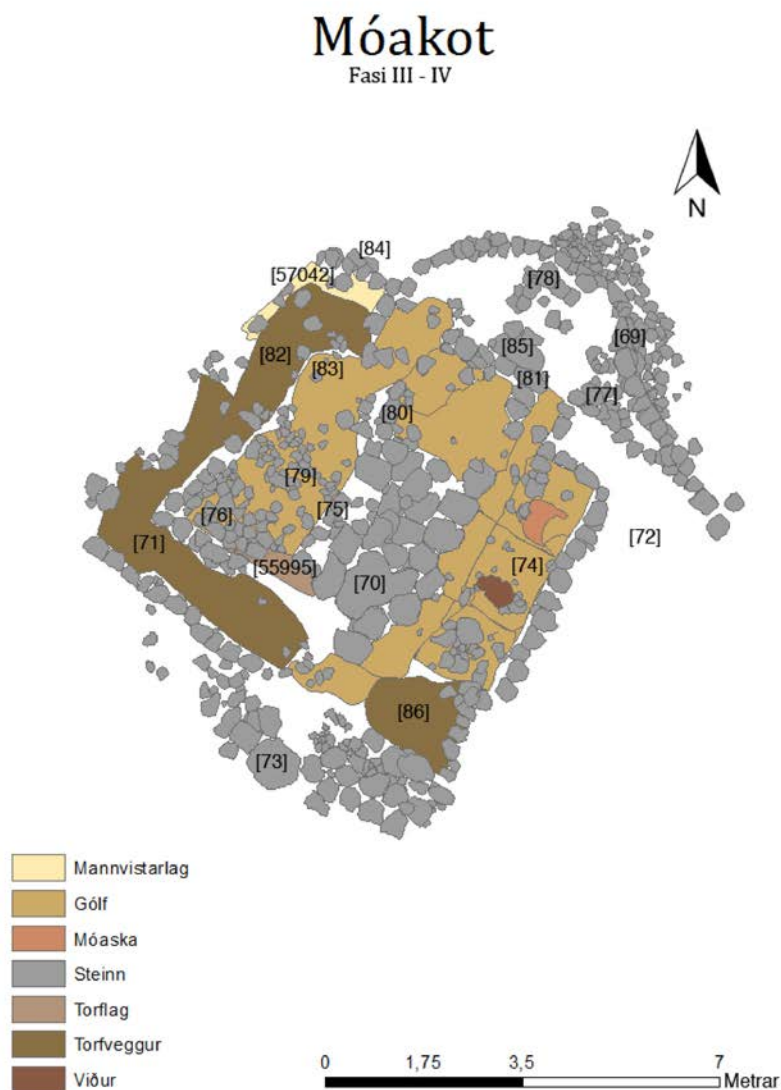
Í þann fasa falla stein- og torfveggir [71], [86], og [82] sem mynda suðvestur- og norðvesturveggi rétthyrndrar byggingar Móakots. Veggur [82] tilheyrir eldra byggingarstigi (og því fasa VI) en hefur verið nýttur áfram með yngra byggingarstiginu. Í torfinu fannst gjóska úr Kötlu frá árinu 1500 en hún sást ekki í neinu öðru torfi á svæðinu. Inngangur er á suðvesturhlið milli veggja [71] og [86] en fyrir framan bygginguna er hlað [73]. Inn af dyrunum eru hellulagður gangur [70] og norðvestur af ganginum eru tvö rými með hellulögðu gólfi [76], [79] og [83]. Hellugólf [76] og [79] eru líkast til sama gólfið en þetta svæði var afar raskað

og greinilegt að steinar hafi færst til við túnsléttun. Rýmin tvö eru afmörkuð með steinlögðum þröskuldum [75] og [80].

Fasa V tilheyrir stein- og torfveggur [72], suðausturveggur byggingarinnar. Ekki náðist að mæla upp torfið í honum vegna þess hversu ógreinanlegar brúnir hans voru til suðausturs, það verður hinsvegar gert í næsta uppgrafaráfanga vorið 2015. Einnig tilheyrir fasa V stein- og moldarveggur [84] en hann er viðgerð eða uppfylling á norðvesturhluta byggingarinnar. Upphafleg lengd veggjarins er þó óljós á þessum tímapunkti rannsóknarinnar. Í afturhluta byggingarinnar er steinsylla eða brún [81] sem líklega tilheyrir þessum fasa og var hún hugsanlega fyrir gafl. Gólflag [74] er suðaustan við göngin og var það grafið upp í 6 hlutum, [56434], [56464], [56493], [56571], [56547] og [56522]. Í austurhorni byggingar, ofan á gólfluginu [74], var móöskulag [54797]. Ekki er útilokað að um *in situ* eldstæði sé að ræða, en sunnan við móöskulagið fundust illa farnir viðarbútar [54970]. Í suðurhorni vesturherbergis byggingar er veggjahrun [55995] og hefur veggurinn fallið áður en fasi IV tók við. Lítið fannst af gripum inni í Móakoti í uppgreftinum árið 2014 og þeir fáu gripir sem fundust voru svo til allir suðaustanmegin við göngin. Þessi munur kemur þó að hluta til vegna þess að töluvert meira var grafið suðaustanmegin í þessum áfanga. Í gólflagi [74] fundust meðal annars tvö leirkersbrot og tvö glerbrot (2014-7-24, -29, -30 og -100). Hvort þessir gripir geta gefið einhverja aldursgreiningu er enn ljóst þar sem frekari sérfræðipækkingu þarf til. Í viðarhaug [54970] fannst grænleitt brot af rúðugleri sem líklegast er frá 19. öld (Lockhart, 2006).

Í fasa IV er gólflag [52257]/[55619] sem grafið var upp 2013 og þakti mestallan gólflöt byggingarinnar. Lagið lá meðal annars yfir áðurnefndu veggjahruni [55995] og er ekki ósennilegt að hlé hafi orðið á búsetu í byggingunni milli fasa V og IV.

Samhengi milli þeirra eininga sem falla í fasa IV og III er nokkuð óljóst á þessu stigi rannsóknar og skal taka skiptingu eininga í þessa fasa með töluverðum fyrirvara. Hugsanlega tilheyrir einnig fasa IV stór steinn [85] sem stendur við enda

Mynd 5: Teikning af Móakoti, fasa III og IV.

byggingarinnar andspænis innganginum. Steinninn virðist standa ofan á eldra torfi, en hlutverk hans er enn óþekkt. Lögin [57042] og [77] eru líklega veggjahrun. Lagið [57042] er torfblandið og liggur austan við vegg [82] en lagið [77] er milli veggjar [72] og [69]. Hugsanlega er [77] grjóthrun frá vegg en einnig er mögulegt að lagið sé fylling milli veggjanna tveggja. Veggurinn [69] er bogadregin steinhleðsla aftan við aðalmannvirki Móakots og fellur undir fasa III. Milli bogahleðslunnar [69] og steinsins [85] er steinhlaðið veggjarhorn [78]. Út frá

jarðlögum virðist hornið vera samtíma bogahleðslunni en út frá legu þess gengur það ekki upp og tenging þess við byggingu Móakots er einnig afar óljós.

Bogahleðslan [69] virðist liggja í hreyfðu foklagi [57221] sem þakti stærstan hluta uppgraftarsvæðisins. Í foklaginu lá einnig veggjarhornið [78] og stórgrýtið [85].

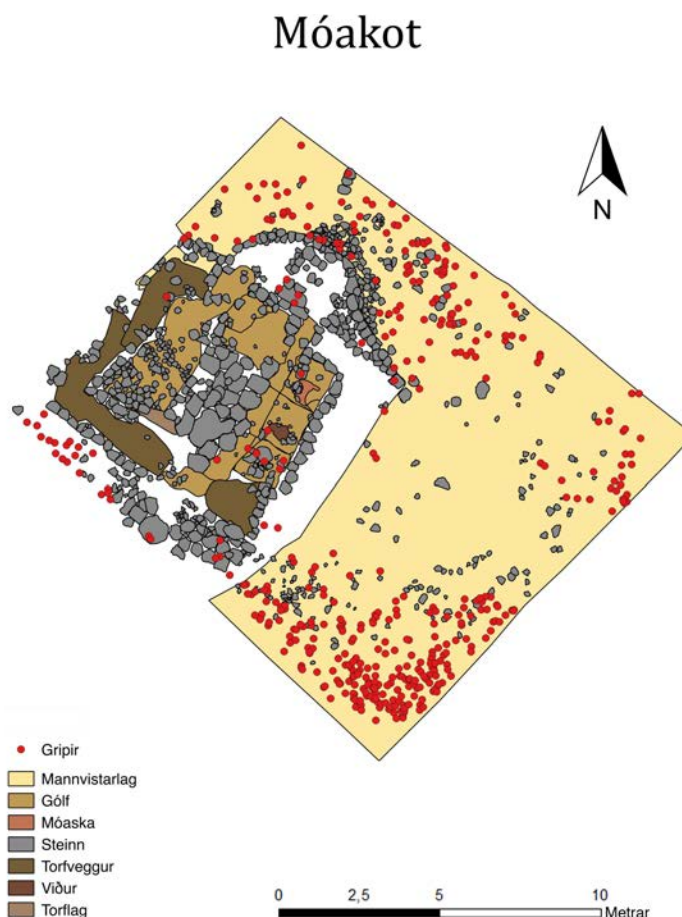
Ekki hefur verið lokið við að grafa lagið upp að fullu. Flestir gripir í lagi [57221] sem hægt er að tímasetja eru frá 18. öld fram á fyrri hluta 20. aldar.

Fasar II og I eru frá því tímabili eftir að notkun byggingarinnar var hætt. Í fasa II falla lögin [48790], [47815] og fjórar stoðarholur [48621], [48645], [48769] og [53266], líklega leifar girðingar, en í fasa I fellur yfirborðslag [47808]. Gripir sem fundust við uppgröft árið 2013 tímasetja fasa II til 19. aldar en fasa I til 20. aldar (Haraldur Þór Hammer Haraldsson og Hrafnhildur Helga Halldórsdóttir, 2013).

5. Gripir

Samtals voru skráð 569 fundarnúmer í uppgreftrinum sumarið 2014. Þrír þessara gripa (2014-7-1, -2 og -3) fundust þegar fyllt var upp í Gerði 19. Þessa gripir er að finna í fundarskrá en að öðru leyti verða þeir ekki frekar ræddir hér. Af þeim 566 gripum sem fundust í Móakoti fannst mikill meirihluti þeirra í foklaginu [57221], alls 495 gripir eða um 87,5 %.

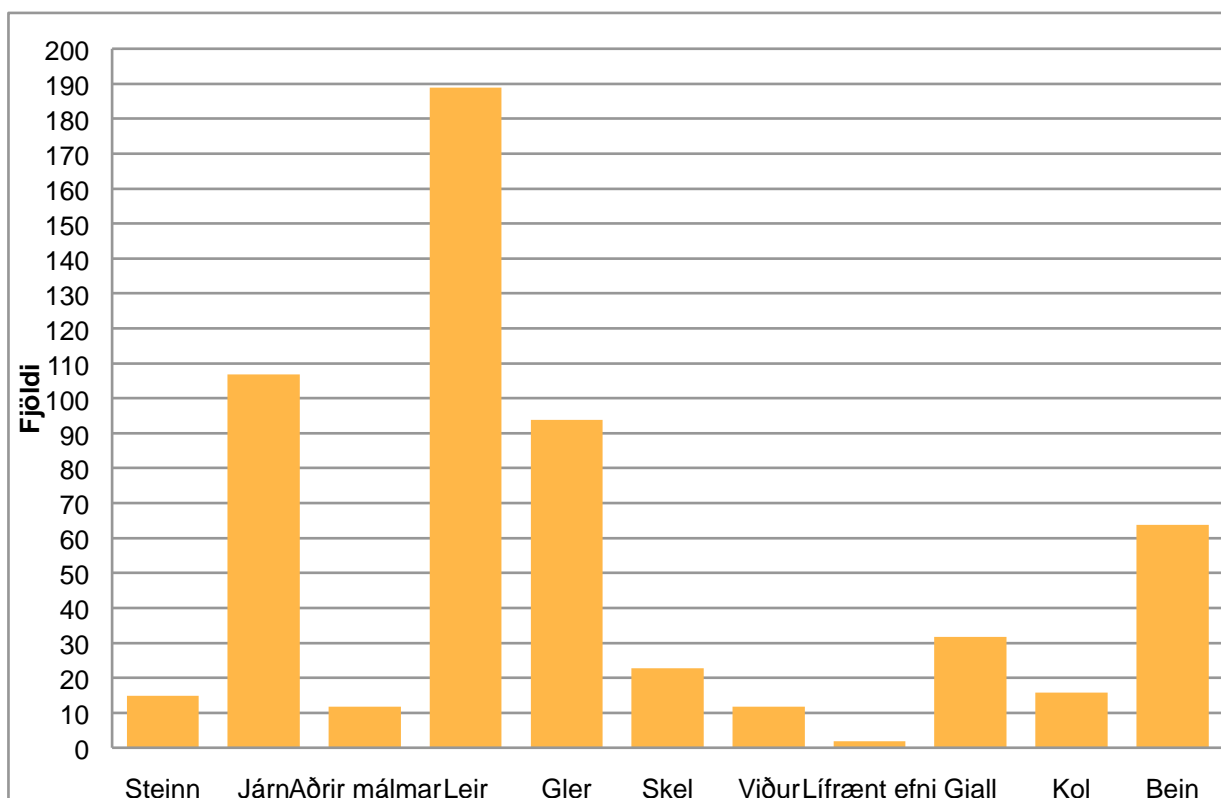
Áberandi er hversu mikið af gripum fundust í suðurhorni uppgraftrarsvæðisins (sjá mynd 6) en hugsanlegt er að ástæðan fyrir fjölda gripa á

Mynd 6: Teikning af Móakoti, sýnir dreifingu gripa.

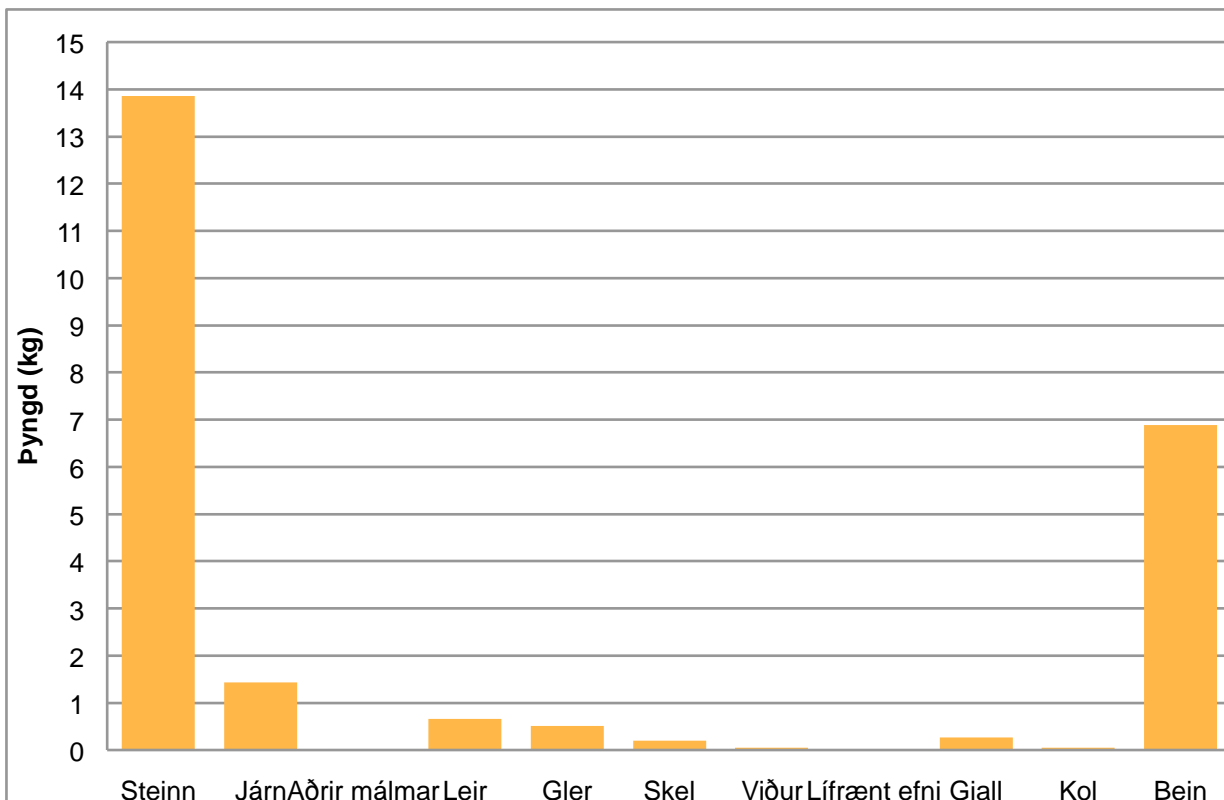
Þessu svæði sé röskun vegna túnasléttunar.

Allir gripir voru vigtaðir og þeim stuttlega lýst, að frátöldum sjö gripum sem ekki fundust við vigtun. Ekki gafst tími til að greina gripina nákvæmlega. Gripir sem tilheyrðu sama fundarnúmeri voru vigtaðir saman, en að beinum undanskildum voru gripir teknir úr poka við vigtun. Fyrir utan einn grip, tilhöggna steinhellu (2014-7-28), voru gripirnir mældir á vigt sem gaf þyngd upp í grömmum án aukastafa, en hellan var mæld á vigt sem gaf upp þyngd í kílóum að tveimur aukastöfum. Vegna þess að ekki var aðgengileg nákvæmari vigt er óvissa hlutfallslega nokkuð há í sumum gripaflokkum, einkum þar sem mikið er af gripum sem mældust undir einu grammi. Gripirnir skiptast í flokka á eftirfarandi hátt eftir efni:

Tafla 3: Gripir í Móaakoti eftir fjölda.

Hér má sjá þyngd eftir efni:

Tafla 4: Þyngd gripa í Móakoti

5.1. Steinn

13.867 ± 57 g

Þrátt fyrir að einungis hafi fundist 15 gripir úr steini eru þeir langþyngsti flokkurinn og kemur það að fyrst og fremst til vegna tilhöggnu hellunar (2014-7-28) sem vó 11,03 kg.

Sex brýnisbrot fundust í uppgreftinum 2014. Brýni eru meðal algengustu fundargripa á Íslandi og hafa verið framleidd frá norrænni járnöld til miðbiks 20. aldar (Hansen, 2009). Brýnin eru öll gerð úr flögubergi en það er myndbreytt berg sem myndast við fellingamyndanir. Ísland er jarðfræðilega ung eyja sem liggur á flekaskilum og fyrir vikið er myndbreytt berg ekki að finna hér á landi nema sem fjörureki (Þorleifur Einarsson, 1991: 111, 115-116). Meirihluti flögubergs sem finnst á Íslandi eftir 11. öld kemur frá *Eidsborg* í Noregi og heyrir það til undantekninga að flöguberg sé ekki ættað þaðan. Ekki hafa fundist vísbendingar sem benda til að gripir úr flögubergi hafi verið smíðaðir í miklu magni hér á landi (Hansen, 2009). Fyrir vikið má gera fastlega ráð fyrir því að flögubergið sé norskt að uppruna og gripirnir að öllum líkindum jafnframt smíðaðir þar í landi.

Gripir (2014-7-22) og (2014-7-26) eru báðir leifar af misheppnaðari verkfærasmíði á fiskisleggjum. Sleggja (-22) fannst í hlaði [73] utan mannvirkis en (-26) fannst í gólflagi [74]. Gripirnir eru báðir úr dulkornóttu blágrýti sem er hart og ill meðfærilegt til þess að

smíða gripi úr. Báðar sleggjurnar hafa brotnað vegna álags þegar verið var að bora gat í miðju sleggjanna. Sleggjur eru notaðar við verkun á fiski og eru vísbendingar um lifnaðarhætti manna í Móakoti. Fiskisleggjur

Mynd 7: Fiskisleggja (2014-7-26) úr gólflagi [74].

eru algengir fundargripir frá ofanverðri 17. öld. Til að mynda

hafa þeir gjarnan fundist í 18.-19. aldar jarðlögum all víða hér á landi svo sem í Tjarnarbíói (Óskar G. Sveinbjarnarson, 2009), Aðalstræti 14 – 18 (Roberts, 2001) Laufási í Eyjafirði (Orri Vésteinsson, 2000) og Bygggörðum á Seltjarnarnesi (Margrét Hermanns Auðardóttir, 2005). Auk þess fannst sleggja frá 14. öld á hugsanlegu útgerðarsvæði á alþingisreitnum (Vala Garðarsdóttir, 2010: 70, 144).

Glerhallur (2014-7-34) fannst í gólflagi [74]. Glerhallar, einnig þekktir sem kalsedón eða draugasteinar, hafa verið notaðir til margvíslega hluta en hafa oft en ekki verið túlkaðir sem ljósfæri þegar þeir finnast á fornleifastöðum, en ef tveimur steinum er nuddað/slegið saman gefa þeir frá sér ljóma. Glerhallar finnast gjarnan við sjávarsíðu og þar sem Móakot er í grennd við sjó er þessi að öllum líkindum úr nálægri fjöru. Engin manna verk má sjá á gripnum og er hlutverk hans því með öllu óráðið. Hann getur hafa verið leikfang, ljósfæri og/eða einfaldlega verið hafður til skrauts.

5.2. Járn

1.446 ± 53,5 g

Járn var næst stærsti gripaflokkurinn hvað fjölda varðar en alls fundust 107 gripir úr járn. Þar af voru 86 naglar eða naglabrot og einn rónagli. Naglarnir eru flestir mikið ryðgaðir og misheilir. Einnig fundust tvö pottbrot sem samtals vógu 483 g.

Einn lítill öngull (2014-7-50) fannst í uppgreftrinum en hlutverk annarra járngripa sem fundust er enn óráðið.

Rauðablástur tíðkaðist á Íslandi frá landnámi en lagðist niður á 15. öld. Fyrstu tölur um innflutning á járnri eru frá 17. og 18. öld og var járn þá bæði flutt inn ósmíðað og smíðað, einkum skeifur og naglar. Fram á ofanverða 19. öld var smiðja á flestum býlum landsins og er því ekki ólíklegt að einhverjir þeir gripir sem fundust séu unnir á Íslandi (Þorkell Jóhannesson, 1943: 58, 54-55).

5.3. Aðrir málmar

31 ± 6 g

Nokkrir gripir fundust úr málmtegundum öðrum en járnri. Þar voru helst gripir úr koparblöndu af einhverju tagi, svo sem hringur (2014-7-408). Hringurinn er með sporöskjulagaðri plötu en ef einhver önnur skreyting hefur upphaflega verið á hringnum er hún nú horfin með öllu. Einnig fannst þar af skreyttum hnöppum með keðju

(2014-7-213), afar illa förnum. Þrír aðrir hnappar fundust (2014-7-173, – 427 og -474), einn kúptur en hinir tveir

flatir. Á öðrum flata hnappinum var svartur þráður vafinn um lykkjuna en hinn var lykkjulaus. Hlutverk annarra kopargripa er óljóst.

Ein mynt úr silfri (2014-7-260) fannst í uppgreftrinum. Áletrun myntarinnar er nú að mestu horfin en ljósmynd var tekin af myntinni stuttu eftir að hún fannst þar sem óljós áletrun er sýnileg (sjá mynd 8) Ekki hefur tekist að greina uppruna myntarinnar.

Aðrir málmgripir voru blýbútur (2014-7-144) og tveir málmbútar af óþekktri gerð. Allir ofantaldir gripir fundust í lagi [57221].

Mynd 8: Silfurmynt (2014-7-260) úr foklagi [57221].

5.4. Leir

667 ± 94 g

Mikill fjöldi gripa úr leir fundust, eða alls 188 gripir. Af þeim voru 115 flokkaðir sem keramik, en nánari greining á leirtegund eða hlutverki hefur ekki farið fram. Auk þess fundust fimm postulínsbrot, öll án skreytingar. Alls voru 37 gripir flokkaðir sem múrsteinar en í tilfalli 27 gripa að auki var óvissa hvort um múrstein eða keramik væri að ræða. Fjöldi keramikbrota kemur vel saman við þá efnismenningu sem þekkist almennt frá 19. aldar býlum (Lucas, 2007) en þar sem flest keramikbrot fundust í hreyfðu foklagi [57221] utan mannvirkis er vændkvæðum bundið að tengja það nákvæmri aldurgreiningu á Móakoti að svo stöddu.

Tvö krítarpípubrot fundust (2014-7-171 og -522) en á hvorugu þeirra voru skreytingar eða merki sem nýtast mættu til frekari aldursgreininga. Tvær tölur úr postulíni fundust við uppgröftinn, báðar brotnar. Önnur talan (2014-7-263) var diskлага með fjórum götum en hin (2014-7-69) var með svokölluðu bökudeigsmunstri (e. *pie crust*), einnig með fjórum götum. Fyrsta einkaleyfi á

Mynd 9: Postulínstala (2014-7-69) úr foklagi [57221].

aðferð við framleiðslu postulínstala var gefið út árið 1840 til Richard Prosser, og gefur það ártal því *terminus post quem* (elsta mögulega aldur) fyrir postulínstölur. Ekki er hægt að segja nánar til um aldur talanna þar sem ekki eru til áreiðanlegar upplýsingar um hvenær

mismunandi gerðir postulínstalna voru framleiddar (Sprague, 2002).

5.5. Gler

525 ± 45 g

Glerbrotin frá Móakoti 2014 eru flest af drykkjarflátum (42 brot) eða rúðugler (20 brot) en að auki eru fáein glerbrot sem bendir til lyfjanotkunar (4 brot). Glerbrotin af drykkjarflátum eru það lítil og af belg flöskunnar sem gefa litlar vísbendingar um

aldursgreiningar. Jafnframt fundust brotin að mestu leyti í hreyfðu foklagi [57221] sem liggur í kringum aðalmannvirkið. Af þeim sökum er lítið um þau að segja.

Rúðuglerin fundust að stærstum hluta í foklagi [57221]. Fáein rúðugler eru sægræn að lit sem bendir til 19. aldar framleiðslu, þar með talið brot (2014-7-4) sem fannst í viðarhaug [54970] inni í Móakoti. Hins vegar eru rúðuglerin að stærstum hluta glær en það er einkenni

Mynd 10: Leirker og gler úr gólfi Móakots [74].

framleiðslueinkenni eftir að gler varð verksmiðjuframleitt við lok 19. aldar (e.g. Lockhart, B., 2006). Sé gert ráð fyrir einhver tími hafi liðið áður en tæknin sé fundinn upp og þar til afraksturinn af nýjungunni skili sér til Ísland má gera fastlega ráð fyrir því að rúðuglerin séu að minnsta kosti ekki eldri en frá fyrri hluta 20. aldar.

5.6. Viður

56 ± 6 g

Viðarleifar voru einungis hirtar þegar um stærri búta var að ræða og voru alls skráð 12 fundarnúmer. Tekinn var hluti af viðarhrúgu [54970] sem fannst innan dyra og er hann skráður á fundarnúmerið 2014-7-5. Allur viðurinn var án barkar en engar viðarleifar fundust sem báru þess merki að hafa verið unnar frekar. Tegundagreining hefur ekki farið fram.

5.7. Lífrænt efni

<1 g

Einn fundur (2014-7-217) var úr óþekktu lífrænu efni, sem ekki hefur verið greint frekar á þessum tímapunkti.

5.8. Gjall

271 ± 16 g

Alls voru 32 fundir skráðir sem gjall og var yfirleitt um 1-3 gjallmola að ræða í hverju fundarnúmeri þó í einu tilviki (2014-7-422) hafi fundist saman 18 molar.

Mynd 11: Gjallmolar úr foklagi [57221].

Gjallið er smíðagjall (sjá mynd 11) og kemur að mestu úr stóru foklagi utan aðalbyggingar Móakots. Töluvert af gjalli fannst einnig árið áður, sérstaklega við hreinsun á svæðinu þar sem móöskulag er staðsett í suðurenda uppgraftarsvæðis. Guðmundur Stefán Sigurðarson og Guðný Zoëga hafa tekið saman ritaðar heimildir um rauðablástur á Íslandi í skýrslunni *Skógar í Fnjóskadal. Fornleifarannsókn 2011-2012*, (bls. 12-13) og er þar tekið fram að járnvinnsla hafi að mestu verið liðin undir lok á 14.-15. öld. Þó þekkist nokkur dæmi um rauðablástur á síðari öldum en ritaðar heimildir er varða innflutning á járn til landsins finnast ekki fyrr en frá 17. -18. öld (Þorkell J. Hannesson, 1943). Það verður því áhugavert að skoða nánar móöskulagið í samhengi við byggingarnar í áframhaldandi rannsóknum á Móakoti. Þá hvort sé um að ræða innflutt hráefni í járngerð eða hvort þar hafi verið stundaður rauðablástur á 19. öld. Í þessu samhengi má nefna að örnefnið Móakot bendir mögulega til þess að mór hafi verið í grennd við kotið og því stutt að sækja mó til járngerðarinnar en hins vegar má vel vera að heitið sé vísun í móa.

5.9. Kol

56 ± 8 g

Tvenns konar kol fundust við uppgröftinn, viðarkol og steinkol. Líkt og með viðinn voru viðarkol ekki hirt nema um stærri brot væri að ræða og voru samtals skráðir sex slíkir fundir. Einnig voru þó tekin þrjú viðarkolasýni innan úr Móakoti (sýni nr. 2, 3 og 4). Öll steinkol sem fundust voru hins vegar tekin og voru þau alls tíu talsins.

5.10. Bein

6.890 ± 31,5 g

Alls voru bein skráð á 63 fundarnúmer og var yfirleitt um beinasöfn af afmörkuðu svæði að ræða. Beinín sem fundust eru úr fiskum, fuglum og spendýrum, þar á meðal eitt kjálkabein úr hundi (2014-7-85). Beinín geta gefið upplýsingar um dýrahald og fæðu á svæðinu en úrvinnsla á dýrabeinasafninu hefur ekki farið fram þegar þessi skýrsla er skrifuð. Á fæstum beinum voru greinanleg mannaverk en þó fundust tvö mergsogin bein (2014-7-112 og -181).

5.11. Skel

205 ± 11,5 g

Skeljar voru skráðar á 21 fundarnúmer og var þeim safnað saman líkt og beinum, það er þær voru ekki mældar upp, heldur var skeljum af afmörkuðu svæði yfirleitt safnað saman. Bæði er um að ræða hismi utan af skeljum og eiginlegar skeljar. Einnig fundust 13 kuðungar, skráðir á tvö fundarnúmer (2014-7-517 og -551).

6. Efnismenning

Fundargripir 2014 endurspeglar að mestu tímabilið frá 18. öld til fyrra hluta 20. aldar, eins og rúðugler (2014-7-4) frá viðarhaugi **[54970]** og fundir í hreyfðu foklagi **[57221]**. Þar má nefna postulínstölur (2014-7-69 og -263) og fjölda keramíkbrot.

Vel flestir fundargripur eru gerðir úr innfluttu hráefni, til að mynda öll keramik-, gler- og brýnisbrot, og hafa gripirnir sennilega komið fullunnir til landsins. Hins vegar er ekki útilokað að málmgripir hafa verið smíðaðar hér á landi,

til dæmis járnaglarnir en líklega hefur járníð sjálft verið innflutt þar sem járnvinnsla á Íslandi heyrði til undantekninga eftir 15. öld (Þorkell Grímsson, 1943: 58). Þetta mun þó aðeins verða staðfest þegar lengra líður á rannsóknina, eins og kom fram hér að ofan í kafla 5.9 um gjall. Einu hráefnin sem nær öruggt er hægt að fullyrða að séu íslensk að uppruna eru steináhöldin og viðarkol. Vandasamt er hins vegar að tengja þetta við búsetu í Móakoti þar sem meirihluti þeirra fundargripa fundust í hreyfðu jarðlagi [57221] utan mannvirkis.

Fiskisleggjur (2014-7-22 og -26) sem fundust í hellulagðri stétt [73] og gólflagi [74] gefa til kynna að einhver útgerðastarfsemi hafi farið fram á Móakoti, eins og víða þekktist á Seltjarnarnesi. Töluvert magn af skeljum og skeljahismi fundust í jarðlögum fyrir utan kotið og hefur kjötið úr þeim eflaust verið notað sem beita á veiðum, frekar en til átu, þó svo að það þekktist á einhverjum stöðum hér á landi (Lúðvík Kristjánsson, 1980:141-142). Á hinn bóginn hafa ekki fundist neindir fiskasteinar og jafnframt hefur úrvinnsla á dýrabeinum ekki farið fram sem gæti gefið vísbendingar um umfang fiskvinnslu á staðnum.

Mynd 12: Vinnumynd úr lagi [57221]. Á myndinni sjást hugsanlega vegghleðslur, ef til vill af eldra mannvirki.

7. Lokaorð

Margt er enn á reiki varðandi búsetu í Móakoti og samhengi ýmissa eininga, einkum þeirra í norðausturenda byggingarinnar, og krefst það frekari vettvangsrannsóknna og úrvinnslu gagna. Munnmæli herma að Móakot hafi lagst í eyði 1779 en hins vegar sýna gripirnir og yngri mannvirki að eitthvað hefur fólk aðhafst á bæjarstæðinu fram á 19. öld, ef til vill lengur. Ritaðar heimildir benda til mikillar sjósóknar á Seltjarnarnesi og endurspeгла gripaflokkarnir að nokkru leiti þá mynd.

Við uppgröftinn í Móakoti sumarið 2014 kom í ljós mannvirki við jaðar uppgraftrarsvæðisins í norðausturhluta þess annars vegar og rými við norðvesturhlið aðalmannvirkis hins vegar. Það er því ljóst að um flóknari bæjarstæði og byggingar er að ræða en ritaðar heimildir benda til um. Fróðlegt verður að sjá hvaða upplýsingar munu koma fram í fornleifarannsóknum í Móakoti á næstu árum sem geta varpað frekara ljósi á sögu Seltjarnarness.

Mynd 13: Hópmýnd. Frá vinstri: Guðmundur Rúnar Ingvarsson, Gylfi Björn Helgason, Guðmundur Ólafsson, Gavin Murray Lucas, Arena Huld Steinarsdóttir og Kristjana Vilhjálmsdóttir. Á myndina vantar: Harald Þór Hammer Haraldsson, Ingu Maríu Ellertsdóttur, Sólrúnu Ingu Traustadóttur og Torfa Björn Bjarnason

8. Heimildaskrá

- Adolf Friðriksson og Orri Vésteinsson. (1995). *Fornleifarannsóknir í Nesi við Seltjörn II. Skýrsla um uppmælingar á minjum við Nesstofu 1995. FS006-95012.* Reykjavík: Fornleifastofnun Íslands.
- Anna Lís Guðmundsdóttir. (2009). *Fornleifaskráning. Örfirisey og Grandinn.* Reykjavík: Minjasafn Reykjavíkur.
- Birna Gunnarsdóttir tók saman. (1995). *Fornleifaskráning á Seltjarnarnesi. Ágúst Ólafur Georgson skráði. Birna Gunnarsdóttir vann skýrsluna fyrir Umhverfisnefnd Seltjarnarness.* Reykjavík: Þjóðminjasafn Íslands.
- Birna Gunnarsdóttir. (1996). *Fornleifarannsóknir í Nesi við Seltjörn VII. Viðnámsmælingar í túni við Nesstofu 1996. FS029-95017.* Reykjavík: Fornleifastofnun Íslands.
- Elín Ósk Hreiðarsdóttir og Rúnar Leifasson. (2006). *Fornleifaskráning á Seltjarnarnesi. FS305 – 05221.* Reykjavík: Fornleifastofnun Íslands.
- Garðar Guðmundsson (2006). *Fornleifafræðirannsóknir í Nesi við Seltjörn II. Athugun á ástandi jarðvegs og varðveisluskilyrðum jurta og dýraleifa í Nesi við Seltjörn 1995. FS006:95012.* Reykjavík: Fornleifastofnun Íslands.
- Guðmundur Ólafsson og Helgi Þorláksson. (1995). *Staða fornleifaskráningar á Íslandi 1995.* Reykjavík: Þjóðminjasafn Íslands.
- Guðmundur Ólafsson og Hansen, S. C. J. (2007). *Nes við Seltjörn. Fornleifarannsóknir 2006. Framvinduskýrsla.* Reykjavík: Þjóðminjasafn Íslands.
- Guðmundur Ólafsson. (1997). *Nes við Seltjörn. Rannsókn í túni og vegarstæði vegna skipulags.* Reykjavík: Þjóðminjasafn Íslands.
- Guðmundur Ólafsson. (2000). *Minnismerki við Nesstofu á Seltjarnarnesi.* Reykjavík: Þjóðminjasafn Íslands.
- Hansen, S. C. J. (2009). *Wheatstones from Viking Age Iceland. As part of the Trans-Atlantic trade in basic commodities.* (M.A. ritgerð). Háskóli Íslands. Reykjavík.
- Haraldur Þór Hammer Haraldsson og Hrafnhildur Helga Halldórsdóttir. (2013). *Móakot og Gerði 19 - Uppgröftur á Seltjarnarnesi - Áfangaskýrsla 2013.* (óútgefin námsritgerð). Háskóli Íslands, Reykjavík.

- Hildur Gestdóttir og Orri Vésteinsson. (1996). *Fornleifarannsóknir í Nesi við Seltjörn V. Skýrsla um fornleifauppgroft í túni við Nesstofu 1996*. Reykjavík: Fornleifastofnun Íslands.
- JÁM III. *Jarðabók Árna Magnússonar og Páls Vídalíns. Gullbringu- og Kjósarsýsla, Þriðja bindi*. [Önnur útgáfa]. (1980-90). Hið íslenska fræðafjelag í Kaupmannahöfn: Kaupmannahöfn.
- Kristinn Magnússon og Guðmundur Ólafsson. 2006. *Beinafundur hjá Nesi við Seltjörn*. Reykjavík: Þjóðminjasafn Íslands.
- Kristín Huld Sigurðardóttir. (1987). Fornleifarannsókn að Suðurgötu 7 í Reykjavík. *Árbók Hins íslenska fornleifafélags* 83, 143 – 164.
- Lockhart, B. (2006). The Color Purple: Dating Solarized Amethyst Container Glass. *Historical Archaeology* 40 (2), 45 – 56.
- Lucas, G., og Guðmundur Ólafsson. (e.d.) *Archaeological Investigations at Litlibær, Nes in Seltjarnarnes 2012*.
- Lucas, G. (2007). The Ceramic Revolution in Iceland 1850-1950. Í Symond, J (ritstjóri) *Table Settings : The Material Culture and Social Context of Dining. AD1700-1900*. Oxford, England: Oxbow Books.
- Lucas, G. (2008). Time and Archaeological Event, *Cambridge Archaeological Journal*, 18, pp 59-65.
- Lucas, G. (2013). *Research plan for the University of Iceland Training Excavation at Nes, Seltjarnarnes 2013*.
- Lúðvík Kristjánsson. (1980). *Íslenzkir sjávarhættir I*. Bókaútgáfa Menningarsjóðs: Reykjavík.
- Margrét Hermanns Auðardóttir. (2005). *Fornleifarannsóknir við Bygggarðsvör á Seltjarnarnesi 2004*. Ísland: Seltjarnarnes.
- Matthildur Bára Stefánsdóttir. (1996). *Fornleifarannsóknir í Nesi við Seltjörn VI. Efnasambönd fosfórs í jarðvegi við Nesstofu á Seltjarnarnesi*. Reykjavík: Fornleifastofnun Íslands.
- Matthías Þórðarson. (1944). Fundnar fornleifar í Reykjavík. *Heimilisblaðið vikan*, 7(23. -24),
- Orri Vésteinsson. (1995). *Fornleifarannsóknir í Nesi við Seltjörn I. Skýrsla um uppgroft. FS005:95011*. Reykjavík: Fornleifastofnun Íslands.
- Orri Vésteinsson. (2000). *Fornleifarannsókn undir bæjardyrum og göngum í torfbænum í Laufási. FS110-99231*. Reykjavík: Fornleifastofnun Íslands.

- Orrí Vésteinsson. (2006). Hvernig er land numið? Í Bryndís Sverrisdóttir (ritstjóri). *Reykjavík 871+/-2. Landnámssýningin. The Settlement exhibition* (bls. 32 – 43). Reykjavík: Minjasafn Reykjavíkur.
- Óskar G. Sveinbjarnarson. (2009). *Fornleifauppgröftur í Tjarnarbíói, Reykjavík. FS436-08201*. Reykjavík: Fornleifastofnun Íslands.
- Parigoris, A. (2005). *Archaeological Investigation at Nesstofa*. Reykjavík: Þjóðminjasafn Íslands.
- Roberts, H.M. (ritstjóri). (2001). *Fornleifarannsókn á lóðunum/Archaeological Excavations at Aðalstræti 14-18, 2001. FS156-00161*. Reykjavík: Fornleifastofnun Íslands.
- Roberts, H. M. (2001). *Fornleifarannsókn á lóðunum/Archaeological Excavations at Aðalstræti 14-18, 2001. A Preliminary Report/Framvinduskýrslur. FS156-00161*. Reykjavík: Fornleifastofnun Íslands.
- Sigurjón Páll Ísaksson og Þorgeir S. Helgason. (1995). Vetrarmyndir frá Nesi við Seltjörn og Laugarnesi. *Árbók Hins íslenska fornleifafélags 1994 91*, 149 – 162.
- Sprague, R. (2002). China or Prosser Button Identification and Dating. *Historical Archaeology*, 36(2), 111-127.
- Vala Garðasdóttir. (2010). *Fornleifauppgröftur á Alþingisreitnum 2008-2010. Bindi 1*. Reykjavík: Alþingi, Framkvæmdarsýsla ríkisins.
- Þorkell Grímsson. (1943). Járngerð. Í Guðmundur Finnbogason (ritstjóri) *Iðnsaga Íslands. Síðara bindi*. (bls. 40 – 58). Reykjavík: Minjasafn Reykjavíkur.
- Þorleifur Einarsson. (1991). *Myndun og mótun lands. Jarðfræði*. Reykjavík: Mál og menning.
- Örnólfur Thorsson. (1990). „Leitin að landinu fagra.“ Hugleiðing um rannsóknir á íslenskum fornþókmenntum. *Skáldskaparmál (1)*, 28 – 53.

9. Myndaskrá

- Mynd 1:* Loftmynd af Seltjarnarneskaupstað. Móakot er merkt með rauðum hring.
Ljósmynd: Loftmyndir ehf, mynd númer: 1083 (2013). Bls. 2
- Mynd 2:* Loftmynd af uppgraftarsvæði Móakots 2014. Tekið á seinasta degi uppgrafar. Ljósmyndanúmer: 2014-7-112. Ljósmynd: Gísli Pálsson. Bls. 2

- Mynd 3:* Kort af Reykjavík 1715 eftir Hans Hoffgaard. (Anna Lís Guðmundsdóttir, 2009). Bls. 3
- Mynd 4:* Teikning af Móakoti, fasar VI og V. Teikning: Kristjana Vilhjálmisdóttir. Bls. 10.
- Mynd 5:* Teikning af Móakoti, fasar IV og III. Teikning: Kristjana Vilhjálmisdóttir. Bls. 12.
- Mynd 6:* Teikning af Móakoti, dreifing gripa. Teikning: Kristjana Vilhjálmisdóttir. Bls. 13.
- Mynd 7:* Fiskisleggja (2014-7-26). Ljósmynd: Gylfi Björn Helgason. Bls. 16.
- Mynd 8:* Silfurmynt (2014-7-260). Ljósmyndanúmer: 2014-7-114. Ljósmynd: Arena Huld Steinarsdóttir. Bls. 17.
- Mynd 9:* Postulínstala (2014-7-60). Ljósmynd: Kristjana Vilhjálmisdóttir. Bls. 18.
- Mynd 10:* Leirker og gler úr gólfi Móakots [74]. Ljósmynd: Sólrún Inga Traustadóttir. Bls. 19.
- Mynd 11:* Gjallmolar úr foklagi [57221]. Gripanúmer frá vinstri til hægri: 2014-7-201, 2014-7-123, 2014-7-198, 2014-7-372. Ljósmynd: Sólrún Inga Traustadóttir. Bls. 20.
- Mynd 12:* Myndin sýnir hugsanlegar veggheðslur, ef til vill af eldra mannvirki. Ljósmyndanúmer: 2014-7-68. Ljósmynd: Sólrún Inga Traustadóttir. Bls. 22.
- Mynd 13:* Hópmynd. Ljósmyndanúmer: 2014-7-113. Ljósmynd: Guðmundur Rúnar Ingvarsson. Bls. 20.
- Mynd 14:* Teikning af Móakoti, dreifing sýna. Teikning: Kristjana Vilhjálmisdóttir. Bls. 62.

10. Viðaukar

10.1. Einingaskrá

Eining	Staður	Gerð	Lýsing
69	Móakot	Steinhleðsla	Bogadregin steinhleðsla við norðaustur hluta aðalbyggingar. Hugsanlega endurbót, samtíma [78]. Er yngra eða samtíma foklagi [57221].
70	Móakot	Hellugólf	Eftir miðju aðalbyggingu. Stórir flatir steinar (50-60 cm), lagðir í 2-3 raðir þvert yfir. Líklega vantar steina á stöku stað. Móhella hluti af hellulögn við S-enda. Minni steinar lagðir á milli og eftir A-hlið. Hellur fara undir [75]
72	Móakot	Stein/torf-veggur	Austurveggur aðalbyggingar. Auðmulið, aðeins sendið silt; gulbrúnt; einsleitt. Lagið er hæst 0,5 m. Óljós mörk, einkum við [57221]. A-hlið mjög óljós, hefur mögulega hrunið. Stórir steinar við innri hlið í 2-3 raða hæð.
73	Móakot	Hlað	Stórir hringlaga flatir steinar. Áberandi stór steinn beint á móti inngangi. Sumir steinanna virðast hafa orðið fyrir raski; eru hugsanlega úr vegg við innganginn.
74	Móakot	Gólf	Leifar af gólfi, niðurþjöppuðum jarðvegi í S-hluta aðalbyggingar. Grafið í 6 hlutum: [56434], [56464], [56493], [56571], [56547], [56522]. Auðmulið, aðeins sendið silt; grænbrúnt/brúnt. Steinvölur og smásteinar inn á milli. 5-50 mm á þykkt. Lagið er nokkuð einsleitt og hefur tiltölulega skýr mörk. Mögulega rofið af seinni tíma stoðarholum.
75	Móakot	Steinsylla/ Brún	Steinsylla/brún eftir V-hlið aðalgangs, markar þröskuld inn í SV-herbergi byggingar. ~20 cm hærra en gólf gang. Líklega sylla fyrir viðarþil. Jafnhátt [76], samtíma [70] og [76].
76	Móakot	Hellugólf	Leifar af stétt í SV-horni V-herbergi aðalbyggingar. ~20x20 cm steinar. Að mestu horfið, 1,5 x 1 m svæði er eftir, hefur líklega upphaflega náð yfir allt herbergið. [79] er líklega hreyfðar leifar gólfs í N-hluta. Ógrafið.
77	Móakot	Grjóthrun	Mögulegt grjóthrun frá vegg, eða fylling milli veggjar [72] og [69]. Jarðvegur kringum steina: Auðmulinn, mið-dökkbrúnn, aðeins sendið silt, 10-15 cm á þykkt, nokkuð skýr mörk, mjög einsleitt. Inniheldur skeljabrot og steinvölur.
78	Móakot	Steinveggur	Leifar af N-horni herbergis, steinar í 2 raða hæð. N við Stóran stein [53394]/[85]. Aðrir hlutar veggjar hornfir. Líklega samtíma [69] og stórum steini [53394]/[85]

79	Móakot	Steingólf	Hreyft steingólf í V-herbergi aðalbyggingar, nyrðri hluta. Steinar eru 20-30 cm að þvermáli, liggja í mismunandi hæð og halla. Mjög hreyft. Steinar halla niður að dyrum inn í herbergi sem er mun lægra, mögulega var þessi hluti herbergisins mun lægri en til S (og N). Ef til vill hefur röskun einfaldlega náð lengra hér og ollið því að svæðið virðist „hrunið“. Samtíma [76] og líklega upphaflega hluti af/það sama og [76].
80	Móakot	Steinsylla/brún	Steinsylla/brún við N-enda aðalbyggingar; líklega samtíma [75], afmarka annað herbergi. Stórir steinar (30-40cm) með flatt yfirborð (nema einn) - afmarka líklega herbergi í NV-horni mannvirkis. Mjög mikið raskað, einungis örfáir steinar eftir, sem veldur því að túlkun er nokkuð óviss.
81	Móakot	Steinsylla/brún	Steinsylla/brún, mögulega fyrir gafl. Um 10 cm hærri en steingólf við afturhluta mannvirkis. Eyður í syllu við hvorn enda – mögulega raskað að hluta.
82/64155	Móakot	Stein/tofveggur	Stein- og torfveggur, líklega eldra byggingarstig aðalbyggingar. Að hluta til endurnýttur sem V-veggur fyrir það mannvirki. Upphafleg lengd veggjar er mjög óljós á þessum tímapunkti. Torf [64155]: Auðmulið; gult/dökkgrátt/gulbrúnt; flekkótt. Mögulega rofið af yngra mannvirki. Inniheldur gjósku - hugsanlega Katla.
83	Móakot	Hellugólf	Leifar hellugólfs í NV-horni aðalbyggingar. 4 litlir „flatir“ steinar (ca 20 cm) lagðir á torfleifar/rofinn torfvegg. Ógrafið.
84	Móakot	Stein/moldarveggur	Stein- og moldarveggur, sennilega viðbót/viðgerð á NV-hluta aðalbyggingar. Jarðvegur (ekki mældur inn 2014): Auðmulinn; brúnn; aðeins sendið silt. Inniheldur stöku steinvölu og stóra steina (20-30 cm).
85	Móakot	Steinn	Stór steinn (l: 90 cm, b: 60 cm h: 60 cm), nánast tígullaga. 2 minni steinar settir sem fleygar undir steininum á N-hlið. Jarðvegur undir og til hliðar, mögulega ormétið torf. Jarðvegur undir steini: Auðmulinn, gulbrúnn, aðeins sendið silt; inniheldur stöku steinvölu. ~10 cm á þykkt, einsleitt. Fundir: Keramík, bein, nagli. Sama og [53394].
86/64643	Móakot	Stein/torfveggur	Í suðaustur hluta aðalbyggingar, gulleitt torf með rauð/appelsínu og brún/gráum blettum. Við jaðar torfsins eru steinar. Jarðrask hefur átt sér stað er veggur [72] var byggður.
54797	Móakot	Móöskulag	Fínleg rauð appelsínugul móaska í austurhorni byggingar. Fáein dýrabein og naglar fundust við sigtun (5x5mm). Hugsanlegt öskulag en ekki útilokað að um in situ eldstæði sé að ræða.
54925	Móakot	Berggrunnur	Grábrúnt lag. Sunnan í aðalbyggingu við inngang. Nokkuð laust í sér og tiltölulega þunnt (5 cm). Sigtað (5 mm x 5 mm), en ekkert fannst. Neðst var in situ berggrunnur er notað var sem gólfundirstaða eða hella. (Hluti af [70]).

54970	Móakot	Viður	Haugur af viðarleifum suðaustan í aðalbyggingu. Undir lagi [52257] (grafið 2013).
55619	Móakot	Gólflag	Í norðurhorni aðalbyggingar. Dimmbrúnt, nokkuð þétt í sér. Getur verið hluti af gólflagi [52557].
55995	Móakot	Veggjahrun	Suður í vesturherbergi aðalbyggingar. Torfhleðsla. Brúnt og fínt lag. Þykkt um 12cm-16cm.
57042	Móakot	Veggjahrun	Austan við vegg [82]. Dimmappelsínugult torf með ljósum blettum. Katla - 1500 fannst í torfinu. Fiskibein og fáeinar viðarleifar fundust í laginu. Mögulega eldra byggingarstig aðalbyggingar.
57221	Móakot	Foklag	Hreyft dökkbrúnt foklag utan við aðalbyggingu. Þykkt um 10-15cm að norðan en þynnist út er sunnar og austar dregur. Talsvert um stóra steina, ef til vill úr vegggruni. Lag þetta var skipt upp í nokkra hluta (A - K) til að hafa betri stjórn á fundaraðstæðum. Í þessu lagi fundust flestir gripanna.

10.2. Flæðirit

